

A sajtószabadság fogalma a digitális korban

A sajtószabadság kérdése értelemszerűen szoros összefüggésben van a demokrácia eszméjével. A demokráciának ugyanakkor számos, részben eltérő formája ismert. Európában az ideális formaként általában a liberális demokráciára szokás tekinteni, de a demokrácia és a liberalizmus célkitűzései között eleve kódolt feszültség tapasztalható. A demokrácia tiszta formájában a nép uralmát jelenti, ahol a nép által megválasztott parlament és kormány különösebb kötöttségek nélkül valósíthatja meg elképzeléseit. A liberális gondolkodás ezzel szemben az egyéni jogok védelmét hangsúlyozza, a többségi közös akarat érvényesülésének kárára is, így tehát a demokratikus akaratképzés korlátjaként is értelmezhető. Jól példázza ezt a gyűlöletbeszéd kérdésének megítélése, ahol az egyéni beszélő szabadsága és a beszéd által megtámadott társadalmi közösségek védelmének érdeke között konfliktus áll fenn. Ugyanakkor a szólás és a sajtó szabadsága mind a demokrácia, mind a liberális gondolat számára kiemelt érték, ezért a sajtószabadság kérdésében a liberális demokrácia-fogalom mindkét eleme összebékíthető lehet egymással, a szükséges egyensúly megteremtése által. Természetesen ezzel együtt is számos kérdés vethető fel, mint például a sajtószabadság joga és a média társadalmi felelőssége közötti lehetséges ütközés kezelése, a sajtószabadság demokratizálása, azaz a beszéd lehetőségeinek és az információkhoz való hozzáférésnek a széles körű megteremtése, illetve újabban az online platformok tevékenységének jogi megítélése a demokrácia és a szólásszabadság szempontjából. A sajtószabadság helyes értelmezése ezen vitákat nyugvópontonra juttathatja.

Az európai alkotmányos hagyományokat a technológia fejlődése időről időre nyomás alá helyezi. Így volt ez a sajtóprens feltalálása után, a rádiózás megszületésekor és a televízió elterjedését követően is. Az e médiumokkal kapcsolatos szabályozás mára kiforrottnak és letisztultnak tekinthető. Az online platformok megjelenése azonban a korábbihoz képest jóval jelentősebb mértékben vetette fel a magánhatalom korlátozásának kérdését a társadalmi nyilvánosság védelme érdekében. A média hatalma és annak a demokrácia érvényesülése érdekében szükséges korlátozása természetesen nem új keletű probléma, hanem több évszázados viták tárgya. De a platformok működése, ami immáron tömegek számára biztosítja a nyilvánosságban való aktív részvétel lehetőségét, és kiemelt jelentőséggel bír a korábbi médiavilágban is befolyásos politikai erők, közéleti véleményformálók számára is, a sajtószabadság szabályozásának bejáratott módjai és kiforrott szabályai által nem kezelhető, korábban nem tapasztalt új kihívásokat tartogat.

Az európai demokrácia egyik alapkérdése, hogy miként lehet megtalálni az egyensúlyt a nyilvánosság fórumait biztosító vállalkozások szabadsága és az egyéni, valamint a közösségi érdekek védelme között. A technológia fejlődése a jogi szabályozás jellegén is nyomot hagyott. A 19. század sajtótörvényeinek terjedelme mindössze néhány oldal volt, míg a mai kor médiatörvényei és platformszabályozása olykor száz oldalnál is terjedelmesebbek. A szabályozás oly mértékben technicizált, hogy ma már csak igen nagy jóindulattal lehet azt képzelni, hogy a valódi jogalkotók ténylegesen a nemzeti parlamentek vagy az Európai Parlament megválasztott képviselői lennének. A technológia fejlődése elhozta tehát a szakértők uralmát is, és csak reménykedhetünk abban, hogy munkájuk során ők is kellően támaszkodnak a több évszázados európai szólás- és sajtószabadság-hagyományra, és eközben figyelembe veszik a nemzeti sajátosságokat is.

Közhely, hogy a média hatalom, amelynek önérdelvezérelt céljai vannak, befolyással és hatással bír az őt körülvevő világra, és azt a politikai szféra is igyekszik a céljai szolgálatába állítani. A média gyakorlati működése ritkán vág teljesen egybe a jogi tankönyvekből vagy a bírói döntésekből kiolvasható elvárásokkal. Azaz, a sajtószabadság jogi eszközökkel történő biztosítása csak az ideális médiakörnyezet egyik, de közel sem egyetlen feltétele. Az előadás azt vizsgálja, hogy ez a fontos feltétel hogyan érvényesül az EU és az európai államok szabályozásában.